

La implantació de la terminologia normalitzada*

Amor Montané March

M. Teresa Cabré Castellví

Grup IULATerm

Institut Universitari de Lingüística Aplicada

Universitat Pompeu Fabra

1. Introducció

És un fet reconegut que la terminologia només apareix de manera espontània en el discurs especialitzat quan una llengua s'utilitza de forma natural en els contextos especialitzats, ja siguin de producció de coneixement o de transmissió i ensenyança. En l'àmbit catalanoparlant, la producció espontània de terminologia per part de científics i tècnics és molt irregular, a causa de la dependència històrica del castellà, la llengua oficial de l'Estat, i la dependència científica i tecnològica de l'anglès.

En situacions com aquesta, hi ha un consens generalitzat sobre la legitimitat d'una intervenció en la llengua orientada a crear una terminologia pròpia, adequada a cada temàtica i d'acord amb la viabilitat en cada context, que pugui guiar els científics i els tecnòlegs en l'adaptació de manlleus i en la formació o la creació de noves propostes.

Aquest tipus d'intervenció en la llengua és el que trobem en el context català, on un organisme de caràcter institucional, compartit per l'Administració (la Generalitat) i l'Acadèmia (l'Institut d'Estudis Catalans), el Termcat, amb el concurs de científics i tècnics, elabora guies de creació i adaptació de terminologia i, sobre la base d'aquestes guies, aprova i difon terminologia nova.

No obstant això, i com de fet sembla lògic que passi, els recursos terminològics creats per aquest organisme oficial no sempre tenen l'èxit que es podria esperar, sovint perquè els especialistes, quan han incorporat un terme manllevat, es resisteixen a substituir-lo per un altre, a no ser que tinguin una forta consciència de la necessitat de seguir unes directrius en favor del creixement harmònic de la llengua. Tanmateix, els estudis sobre la implantació de les formes en català aprovades pel Termcat són pràcticament inexistents i poc sistemàtics. A més, existeixen poques propostes de metodologies d'anàlisi i de seguiment de la nova terminologia, i no n'hi ha cap d'adaptada específicament al context català, i, encara menys, s'han creat mecanismes automàtics que permetin dur-les a terme de manera eficaç.

Fer un seguiment de la implantació de la terminologia normalitzada en els usos especialitzats és precisament l'objectiu del projecte de recerca que pretenen dur a terme en col·laboració el

* Aquest treball s'ha realitzat en el marc del projecte d'investigació TEXTERM 2, finançat pel Ministeri d'Educació i Cultura (BFF2003-02111), i s'ha beneficiat de la concessió d'una beca del Programa de Formació de Profesorado Universitario (FPU), per part del Ministerio de Educación y Ciencia, a Amor Montané March.

centre de terminologia Termcat i el grup IULATerm de l'Institut Universitari de Lingüística Aplicada, que té com a finalitat la construcció d'un prototip de sistema automàtic de seguiment de la terminologia normalitzada.

2. La cadena de gestió de la normalització terminològica

La normalització terminològica s'insereix en el procés de planificació lingüística que duen a terme les llengües que es troben en situació minoritària i/o minoritzada, per tal de fornir-les de tots els recursos necessaris perquè puguin ser utilitzades en qualsevol intercanvi de comunicació especialitzat.

Auger, arran del procés de planificació lingüística dut a terme al Quebec a partir de la dècada dels 70¹, va establir una cadena de gestió de la normalització terminològica (*aménagement terminologique*) que es desenvolupa en sis funcions, les quals, en un pla dinàmic, corresponen a diverses etapes:

(...) nous caractériserons l'aménagement terminologique par six fonctions fondamentales : a) fonction recherche, b) fonction normalisation, c) fonction diffusion, d) fonction implantation, e) fonction évaluation et contrôle et f) fonction mise à jour. Sur un plan dynamique, ces fonctions peuvent correspondre autant de phases ou d'étapes qui vont de la conception initiale d'un produit terminologique jusqu'à son implantation auprès d'un groupement selon une planification rigoureusement établie qui suppose à la fois l'identification d'un objectif à atteindre et le recours à une stratégie globale d'intervention. (Auger 1986: 48-49).

Així doncs, Auger planteja 6 etapes en les quals es desenvolupa la normalització terminològica, que resumim a continuació:

a) RECERCA. És l'etapa de recerca terminològica pròpiament dita. Consisteix en l'aplicació de la metodologia terminogràfica per a l'elaboració de productes terminològics clàssics (lèxics, vocabularis, diccionaris, etc.), de treballs de neologia (recerca de neologismes, terminologies neològiques) i d'actualitzacions de treballs ja existents d'acord amb el progrés científic i tecnològic. També es durien a terme en aquesta primera etapa les activitats de formació en terminologia i terminografia, les consultes terminològiques puntuals (a partir d'un servei personalitzat) i el desenvolupament constant dels mètodes de treball, que cal que s'adaptin a les necessitats de cada moment. Tot plegat implica una participació activa en el desenvolupament i la projecció de la ciència terminològica a nivell internacional.

D'acord amb Auger (1986: 50), tres fases caracteritzen l'etapa de recerca en el procés de normalització terminològica:

¹ El projecte d'extensió del francès a Quebec es va iniciar el 1977 amb la redacció de la «Charte de la langue française».

1a fase: identificació d'un projecte a partir de l'anàlisi de les necessitats reals; aquesta fase suposa una tria estratègica del pla d'intervenció, és a dir, el projecte terminològic, a partir de la definició del grup meta.

2a fase: definició del treball terminogràfic, adaptat a les necessitats del grup meta (camp de recerca, mida, tipus de producte terminològic resultant, grau d'especialització, etc.).

3a fase: elaboració del treball terminogràfic; és a dir, aquesta fase correspon a l'etapa de recerca pròpiament dita, per a la qual cal una forta implicació del grup per al qual està concebut el treball, perquè el projecte assoleixi el seu objectiu i sigui útil als usuaris.

b) NORMALITZACIÓ. Auger (1986: 50) distingeix la *normalització terminològica* entesa en el marc legal de la planificació lingüística, de la *normalització* que es duu a terme en aquesta etapa, que ell mateix afirma que es podria anomenar *standardització*:

(...) il ne faut pas entendre ici la normalisation terminologique avec le sens restrictif que le terme possède dans la loi 101² et dans les pouvoirs qui sont donnés à l'Office en cette matière mais avec le sens plus global de processus par lequel un système terminologique donné s'auto-régularise au fur et à mesure que le consensus du milieu concerné est en train de s'effectuer. (Auger 1986: 50).

Aquesta etapa consisteix a arribar a un acord entre l'equip d'elaboració del projecte terminogràfic i els usuaris últims del producte resultant, de manera que totes les tries lèxiques mantinguin coherència interna, funcionalitat i, sobretot, que tinguin potencialitat d'implantació o de rebuig en el grup d'usuaris previst.

c) DIFUSIÓ. Aquesta etapa és fonamental per a assegurar l'èxit de la normalització terminològica, ja que consisteix a donar a conèixer el treball realitzat en les fases anteriors. La difusió es pot dur a terme per la via clàssica, mitjançant repertoris terminològics (lèxics bilingües, vocabularis, diccionaris il·lustrats, etc.); o per la via moderna actual, mitjançant bases de dades terminològiques, que permeten tractar un conjunt més gran d'informació.

d) IMPLANTACIÓ. És la peça fonamental de la normalització terminològica. Comprèn les tècniques d'intervenció que permeten el pas d'un coneixement passiu de la terminologia d'un àmbit específic a la implantació en l'ús lingüístic quotidià d'una comunitat. La intervenció sempre cal que es dugui a terme conjuntament amb els grups meta als quals va dirigida la normalització, per assegurar-ne la implantació, ja que quan el terme normalitzat és el resultat d'un consens entre els especialistes de l'àmbit en el qual s'utilitza, té més possibilitats d'implantació.

e) AVALUACIÓ I CONTROL. Al llarg de tot el procés cal avaluar constantment els resultats obtinguts, és a dir, cal una anàlisi retroactiva per a assegurar que la terminologia s'implanta realment en els grups meta. La situació ideal seria l'existència d'eines de control del grau d'implantació terminològica.

² «Charte de la langue française».

f) ACTUALITZACIÓ. El progrés científic i tecnològic avança ràpidament, i sovint és vehiculat per l'anglès, perquè és de les comunitats anglosaxones d'on emanen els avenços tecnològics. Per aquest motiu, cal que la comunitat objecte de la normalització estigui constantment al dia, perquè s'adapti eficaçment al progrés tecnològic. Tal com afirma Auger (1986: 53) per al francès al Quebec, només una organització sistemàtica de la recerca científica i tècnica pot assegurar el futur de les llengües minoritàries i/o minoritzades com a llengües científiques i tècniques en el món actual.

2. El paper de la difusió en la implantació terminològica

Tal com afirma Auger, la difusió és fonamental per assegurar l'èxit de la normalització terminològica, és a dir, per assegurar la implantació de la terminologia que es normalitza.

És un fet reconegut que la difusió de repertoris terminològics és una activitat insuficient per a contribuir a la implantació de la terminologia: per aconseguir que els usuaris de la terminologia modifiquin els usos lingüístics cal alguna cosa més que la distribució de lèxics i diccionaris, que a més, sovint ni tan sols estan concebuts ni elaborats pensant en les necessitats concretes dels usuaris als quals es destinen.

Així, cal promoure l'organització d'activitats complementàries a la clàssica distribució de diccionaris, lèxics, glossaris i vocabularis terminològics. Aquestes activitats han de tenir molt en compte els destinataris últims de la terminologia, de manera que es concebin perquè s'adeqüin a les seves necessitats terminològiques. Parlem, per exemple, de l'adaptació dels productes terminològics clàssics a altres suports més pràctics (tríptics, formularis, etc.), de la difusió a través d'Internet, de la iniciació dels usuaris a la terminologia d'especialitat, etc.

En definitiva, cal establir una veritable planificació per a la difusió terminològica, i sobretot una estratègia d'intervenció dirigida i específicament adaptada als usuaris potencials de la terminologia normalitzada.

Finalment, també cal tenir en compte que la difusió ha d'estar integrada en un marc estratègic (establert d'acord amb les característiques sociolingüístiques de l'àmbit d'especialitat), perquè la terminologia normalitzada assoleixi la plena implantació.

3. La normalització terminològica en la llengua catalana

Emmarcada en un procés més ampli de recuperació de l'ús de la llengua catalana, la normalització terminològica té com a objectiu final proporcionar per al català la terminologia i els recursos terminològics necessaris perquè pugui ser utilitzat com a llengua de comunicació en qualsevol intercanvi d'informació especialitzat.

Es tracta d'un procés de tipus intervencionista, de manera que hi ha un organisme que depèn de l'Administració que és qui s'encarrega de dur a terme i de controlar el procés. En el cas de

la llengua catalana, l'organisme oficial encarregat de la normalització terminològica és el Centre de Terminologia Termcat i, concretament, el Consell Supervisor.

El Consell Supervisor és un òrgan permanent del Termcat en el qual participen representants de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), del mateix Termcat i especialistes dels àmbits tècnics, científics i humanístics. La presència de membres designats per l'IEC vol garantir que la normalització terminològica s'integri en el conjunt de l'activitat normativitzadora de la llengua catalana. La participació dels membres del Termcat pretén assegurar la utilització d'una metodologia terminològica vàlida i l'aplicació dels criteris lingüístics, terminològics i sociolingüístics adequats. Finalment, la representació d'especialistes dels diversos camps d'especialitat pretén garantir l'adequació de les propostes a les necessitats concretes existents i a l'ús real dels termes, així com també són un aval per a la futura implantació de les propostes en l'ús.

En el Consell Supervisor, doncs, s'hi intenten agrupar els tres vessants de la normalització (lingüístic, terminològic i d'ús), per tal d'assegurar l'èxit de la implantació de la terminologia normalitzada.

El procés complet que pot arribar a seguir un terme fins a la normalització en el marc del Consell Supervisor del Termcat el resumim en el quadre següent:

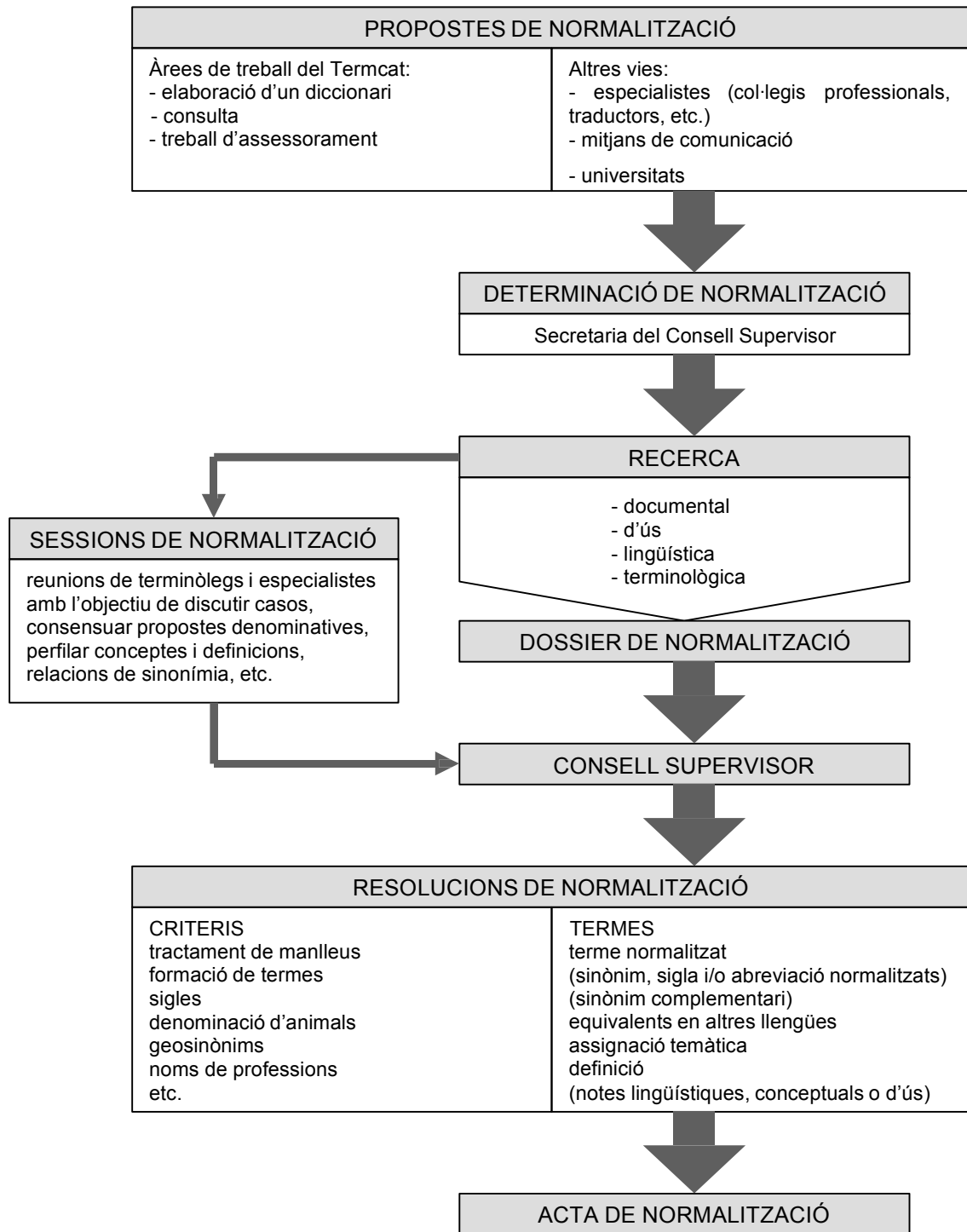

Figura 1. El procés de normalització terminològica en llengua catalana.

A banda del Consell Supervisor del Termcat que, com hem dit, és l'organisme que té encarregada la tasca específica de la normalització de la terminologia, hi ha altres agents que intervenen en la normalització terminològica, encara que de forma més transversal, a partir de les tasques d'elaboració de repertoris terminològics o de resposta de consultes lingüístiques. Els agents principals en el context de la llengua catalana són els tres següents:

- la Secretaria de Política Lingüística;
- el Consorci per a la Normalització Lingüística; i
- els Serveis lingüístics de les diverses universitats catalanes.

4. Projecte de seguiment de la implantació de la terminologia normalitzada en llengua catalana

El Centre de Terminologia Termcat i el grup de recerca IULATerm, de l'Institut Universitari de Lingüística Aplicada, estan duent a terme un projecte de seguiment de la implantació de la terminologia normalitzada.

L'objectiu final d'aquest projecte de col·laboració entre aquestes dues institucions catalanes és la construcció d'un prototip de sistema automàtic de seguiment de la terminologia normalitzada en llengua catalana, que ha de permetre observar com es manifesten els casos normalitzats pel Consell Supervisor del Termcat en els textos. Aquest sistema està concebut per a l'obtenció de dades quantitatives sobre la implantació, ja que es preveu que estigui basat en un sistema de cerca directa a Internet a partir de paraules clau.

5. Recerca vinculada al projecte de seguiment de la implantació terminològica

La tesi vinculada al projecte de seguiment de la implantació terminològica, intitolada «La implantació de la terminologia normalitzada en llengua catalana», actua com a complement de la recerca, ja que pretén analitzar la implantació de la terminologia normalitzada des d'un punt de vista qualitatiu, mentre que el sistema automàtic que cal desenvolupar per al projecte ho fa principalment des de la perspectiva quantitativa, com ja hem comentat.

5.1. Objectius de la recerca

L'inici de tota recerca ha d'anar acompanyat d'un estudi exploratori de la situació objecte d'estudi, la qual proporciona les dades i els materials a partir dels quals es fonamenten les hipòtesis. Malgrat que, com hem explicat, la tesi pretén aportar dades qualitatives a l'estudi de la implantació terminològica, en un primer moment cal analitzar dades quantitatives que reforcin la idea, àmpliament generalitzada, però que encara no ha estat comprovada empíricament, que la terminologia normalitzada no s'implanta en l'ús de la llengua de manera homogènia. La demostració d'aquesta idea ha de proporcionar dades prou rellevants per a justificar la investigació en el terreny de la implantació de la terminologia normalitzada.

Per tant, el primer objectiu de la recerca és de caràcter quantitatiu, mentre que els altres dos, de caràcter qualitatiu:

Objectiu 1. L'objectiu que ens ha de permetre continuar en la línia d'actuació marcada consisteix a analitzar la implantació de la terminologia normalitzada en llengua catalana pel Consell Supervisor del Termcat. Aquesta anàlisi, realitzada sistemàticament amb l'aplicació d'una metodologia creada ad hoc, ens ha de proporcionar dades quantitatives pel que fa al grau d'implantació que assolixen els casos normalitzats.

Objectiu 2. A partir de les dades d'implantació, el segon objectiu de la recerca, i també el més important, és identificar un conjunt de factors d'implantació³ que influeixen l'ús real de la terminologia normalitzada en llengua catalana.

Objectiu 3. Finalment, un cop detectats els factors d'implantació que afecten la terminologia normalitzada en llengua catalana, pretenem comprovar si també són vàlids per a altres llengües (romàniques i altres).

5.2. Metodologia

L'objectiu de la tasca que desenvolupa el Termcat, i concretament el Consell Supervisor, és aconseguir la implantació de tota la terminologia que normalitza. No obstant això, el cert és que en l'ús real hi ha termes que no assolixen aquest objectiu. Per aquest motiu, quan ens referim al major o menor grau d'implantació de la terminologia, parlem en termes d'èxit i fracàs. Com a èxit, entenem la situació en què una forma neològica normalitzada s'acaba implantant en la llengua, de manera que és la forma que majoritàriament s'usa en els textos especialitzats. Com a fracàs, la situació en què una forma neològica normalitzada no s'implanta en la llengua, sinó que cau en desús enfront d'una altra forma alternativa o d'una forma desestimada, que són les que apareixen amb més freqüència en els textos de l'àrea.

Per a calcular els graus d'èxit i fracàs de la implantació de la terminologia normalitzada en llengua catalana pel Consell Supervisor del Termcat hem creat una metodologia ad hoc. El procés metodològic que seguim es desenvolupa en 6 etapes consecutives, que expliquem a continuació.

1. Extracció dels termes normalitzats. En primer lloc, cal extreure de la Neoloteca, la base de dades de terminologia normalitzada en línia, tots els termes normalitzats, la resta d'unitats normalitzades i les formes desestimades, de l'àmbit o àmbits objecte de l'estudi.

2. Cerca en el corpus de les formes normalitzades. A continuació, cal fer una cerca de totes aquestes unitats extretes de la Neoloteca en el corpus textual de l'àmbit corresponent,

³ D'acord amb treballs anteriors de la mateixa temàtica (Montané 2007), partim de la premissa que existeix un conjunt de factors d'implantació que influeixen la implantació terminològica, tant positivament com negativament. Quirion (2003: 176), per exemple, ja els ha estudiat: Els denomina *variables d'implantació*, i les defineix com a factors que afavoreixen o redueixen les possibilitats d'implantació d'un terme. En el context de la llengua catalana, creiem que els criteris que té en compte el Termcat per normalitzar la terminologia (consideracions lingüístiques, terminològiques i sociolingüístiques) podrien resultar ser aquestes variables d'implantació de les quals parla Quirion, i que nosaltres anomenem genèricament *factors d'implantació*.

prèviament constituït. A priori, doncs, no posem en dubte l'equivalència total entre les formes normalitzades per a un mateix concepte.

3. *Cerca en el corpus de les formes no normalitzades.* També cal buscar en el corpus textual totes les formes no normalitzades utilitzades com a alternativa del terme normalitzat pel Consell Supervisor. Per a l'establiment de la sinonímia entre les diferents denominacions per a una mateixa noció, hem utilitzat el criteri de la intercanviabilitat contextual. Els següents exemples permeten veure algunes alternances denominatives que presenten una inqüestionable intercanviabilitat contextual⁴:

- **WWW**, la consolidació (1989)

La popularització definitiva d'Internet ha arribat amb la **World Wide Web (WWW)**.

(...) L'objectiu dels creadors de la **web** era aconseguir una eina de treball que permetés crear i llegir textos a través d'una xarxa que ja intercomunicava a tots els científics del món.

- Llibreta d'**adreces**:

Tots els programes de correu tenen un arxiu de fàcil accés on es poden introduir les **adreces electròniques** de les persones amb qui ens comuniquem i que es poden recuperar també fàcilment.

- Política de **galetes (cookies)**

L'AOC no utilitza, en general, **cookies** quan un Usuari navega pel web de l'AOC.

4. *Establiment dels casos normalitzats.* Un cop recollides totes les denominacions del corpus textual, establim el corpus terminològic, constituït pels casos normalitzats. Anomenem *cas normalitzat* el cas que ha estat estudiat i aprovat pel Consell Supervisor del Termcat i que en la pràctica es materialitza tant en les formes normalitzades com en altres alternatives denominatives no normalitzades.

Aquestes formes que constitueixen cada cas normalitzat provenen de dues fonts. Les formes normalitzades (és a dir, el terme normalitzat i els respectius sinònims, sinònims complementaris, sigles i abreviacions també normalitzats⁵) i la forma desestimada⁶, les extraïem de la Neoloteca, mentre que les formes alternatives no normalitzades, les extraïem del buidatge del corpus textual. Així, per exemple, el cas normalitzat NAVEGADOR està constituït pel terme normalitzat *navegador*, el sinònim complementari *explorador* i les variants denominatives

⁴ La negreta que ressalta els termes en el text és nostra en tots els exemples.

⁵ Entenem que un sinònim, un sinònim complementari, una sigla o una abreviació també han estat normalitzats si han estat aprovats pel Consell Supervisor del Termcat i, per tant, apareixen en la fitxa de la Neoloteca.

⁶ Una forma desestimada és una unitat que ha estat considerada en el procés de normalització, però que el Consell Supervisor del Termcat ha acabat descartant explícitament. De fet, la presència d'una forma desestimada és una recomanació explícita per als usuaris perquè no la utilitzin en cap context.

no normalitzades que hem trobat en el corpus textual *programa navegador*, *programa de navegació* i *browser* (vegeu figura 2).

NEOLOTECA	CORPUS TEXTUAL
<p>navegador m sin. compl. explorador m</p> <p>es explorador es navegador fr navigateur en browser en explorer en navigator</p> <p><Informàtica: Programari> Programa informàtic que serveix per a navegar.</p>	<p>(Text 11) De la mateixa forma que la web requereix un programa navegador (EXPLORER, NETSCAPE) per poder visualitzar planes web (...)</p> <p>(Text 3) Ens informa del títol de la pàgina que estem visualitzant i del programa de navegació que estem utilitzant.</p> <p>(Text 11) Per norma general, la lectura de la informació en una web es du a terme a partir d'un programari específic anomenat Navegador o "browser" (...)</p>
CAS NORMALIZAT	
<p>NAVEGADOR navegador explorador programa navegador programa de navegació browser</p>	<p><i>terme normalitzat</i> <i>sinònim complementari</i> <i>variant denominativa</i> <i>variant denominativa</i> <i>variant denominativa</i></p>

Figura 2. Cas normalitzat NAVEGADOR.

5. *Classificació de la variació no normalitzada.* Per a la classificació de les variants denominatives no normalitzades que hem extret del corpus ens hem basat en la proposta de Freixa (2002: 281-282). D'acord amb aquesta classificació formal, considerem que cada tipus de variant correspon a les unitats següents⁷:

- variant ortogràfica: ús d'una sigla, canvi de majúscules i/o minúscules, canvi ortogràfic (canvi basat en diferents possibilitats de representació gràfica o en algun tipus d'error d'accentuació, de representació del fonema [b], etc.)
- variant morfosintàctica: canvi en els articles, en els preposicions, en el gènere o en el nombre
- variant expandida: expansions del terme (a dreta i/o a esquerra)
- variant reduïda: reduccions del terme (de l'extensió o de la base)
- variant lèxica⁸: canvis lèxics, que poden afectar diverses parts del terme:
 - o variant lèxica de l'extensió: canvia l'extensió del terme, però es conserva la base
 - o variant lèxica de la base: canvia la base del terme, però es conserva l'extensió

⁷ Cal tenir en compte que només ens referim al tipus de variants denominatives que hem documentat en el nostre corpus.

⁸ La distinció entre els diversos tipus de variants lèxiques ens ha semblat important en l'anàlisi de la implantació, com veurem més endavant.

- variant lèxica completa: canvia el terme totalment (ocorre sobretot en les unitats monolèxiques), i el resultat pot correspondre a:
 - forma manllevada
 - forma catalana

6. *Càlcul del grau d'implantació dels casos normalitzats.* A partir d'aquesta classificació de les formes que constitueixen cada cas normalitzat, hem establert una escala d'implantació de la terminologia normalitzada, que es fonamenta en el comportament dels termes. Anomenem *comportament terminològic* cadascuna de les formes que hem recollit, i que conformen el cas terminològic. Així, en el nostre corpus, hem trobat els comportaments terminològics següents:

- ús del terme normalitzat
- ús del sinònim, la sigla, o l'abreviació normalitzats
- ús del sinònim complementari normalitzat
- ús d'una variant denominativa no normalitzada⁹ del terme normalitzat
- ús d'una variant denominativa no normalitzada del sinònim, la sigla, o l'abreviació normalitzats
- ús d'una variant denominativa no normalitzada del sinònim complementari normalitzat
- ús de la forma desestimada pel Consell Supervisor

A la figura següent podem observar alguns exemples de comportaments terminològics, classificats d'acord amb la tipologia comentada més amunt:

⁹ Quan fem referència a una variant denominativa no normalitzada ens referim als tipus d'unitats que hem descrit en l'apartat anterior (vegeu punt 5).

Terme normalitzat	<i>adjuntar (ADJUNTAR)</i>	
Sinònim normalitzat	<i>preferit (ADREÇA D'INTERÈS)</i>	
Sigla normalitzada	<i>@ (ARROVA)</i>	
Abreviació normalitzada	<i>CPU (PROCESSADOR)</i>	
Sinònim complementari	<i>punter (BUSCA)</i>	
Forma desestimada	<i>ratolí estàtic (RATOLÍ DE BOLA)*</i>	
Variant denominativa (no normalitzada)	ortogràfica	Ús d'una sigla: <i>bits*</i> (BIT PER SEGON) Canvi majúscules-minúscules: <i>Web, www, w3 (WEB, WWW, W3)</i> Canvi ortogràfic: <i>aroba (ARROVA), escanner (ESCÀNER)</i>
	morfosintàctica	Canvi en les preposicions: <i>nom domini*</i> (NOM DE DOMINI) Canvi de gènere o de nombre: <i>emotícó (EMOTICONA), unitat de disquet (UNITAT DE DISQUETS)</i>
	expandida	Expansió del terme a la dreta: <i>domini d'Internet (DOMINI)</i> Expansió del terme a l'esquerra: <i>programa navegador (NAVEGADOR)</i>
	reduïda	Reducció de l'extensió: <i>disc (DISC DUR)</i> Reducció de la base: <i>adjunt (FITXER ADJUNT)</i>
	lèxica	Variant lèxica de l'extensió: <i>correu escombraria (CORREU BROSSA), pàgina d'inici (PÀGINA INICIAL)</i> Variant lèxica de la base: <i>arxiu adjunt (FITXER ADJUNT)</i> Variant lèxica completa - forma manllevada: <i>spam (CORREU BROSSA), link (ENLLAÇ)</i> - forma catalana: <i>buscador (CERCADOR), notícies (MISSATGES)</i>

Figura 3. Exemples de comportaments terminològics observats en el corpus.

Així doncs, d'acord amb el comportament que observem per a cada unitat, hem establert una *escala d'implantació* de la terminologia en l'ús, basada en un sistema numèric, que oscil·la entre l'èxit i el fracàs de la implantació. Hem assignat un grau del 5 al 0 als diversos comportaments terminològics que hem observat, on 5 representa l'èxit rotund i 0, el fracàs absolut. La situació de cadascun dels comportaments terminològics en l'escala d'implantació és la que veiem a la figura següent:

	Grau d'implantació	
èxit	5	ús del terme normalitzat
		ús del sinònim, sigla o abreviació normalitzats
		ús d'una variant reduïda del terme normalitzat
		ús d'una variant reduïda del sinònim, sigla o abreviació normalitzats
	4	ús del sinònim complementari normalitzat
	ús d'una variant reduïda del sinònim complementari normalitzat	
3		ús d'una variant expandida del terme o el sinònim normalitzat
		ús d'una variant ortogràfica del terme o el sinònim normalitzat
		ús d'una variant morfosintàctica del terme o el sinònim normalitzat
		ús d'una variant lèxica de l'extensió del terme o el sinònim normalitzat
2		ús d'una variant lèxica de la base del terme o el sinònim normalitzat
		ús d'una variant expandida del sinònim complementari normalitzat
		ús d'una variant ortogràfica del sinònim complementari normalitzat
		ús d'una variant morfosintàctica del sinònim complementari normalitzat
1		ús d'una variant lèxica de l'extensió del sinònim complementari normalitzat
		ús d'una variant lèxica de la base del sinònim complementari normalitzat
fracàs	0	ús d'una variant lèxica catalana
		ús d'una variant lèxica manllevada
		ús d'una forma desestimada pel Consell Supervisor

Figura 4. Escala d'implantació de la terminologia normalitzada.

5.3. Una aplicació en l'àmbit de la informàtica i les TIC

Com a mostra del funcionament d'aquesta metodologia d'anàlisi i seguiment de la implantació de la terminologia normalitzada, l'hem aplicada en l'estudi d'un àmbit temàtic que ha estat objecte de normalització per part del Consell Supervisor del Termcat: la informàtica i les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC).

5.3.1. Objectius específics

Els objectius específics d'aquest estudi en l'àmbit de la informàtica i les TIC són dos:

1. Realitzar una anàlisi preliminar de la terminologia normalitzada en aquest àmbit per a presentar una visió general de la situació d'implantació, classificada en graus que oscil·len entre l'èxit i el fracàs. Aquest objectiu està basat en la idea, que sembla lògica, que el grau d'implantació dels casos normalitzats pel Consell Supervisor és divers. Tanmateix, creiem que cal demostrar-ho empíricament per a justificar la continuació de la recerca en el camp de la implantació terminològica, com hem comentat anteriorment.

2. Analitzar la influència de l'oficialitat del corpus en el grau d'implantació que hi assoleix la terminologia normalitzada, ja que creiem que pot ser un factor d'implantació de la terminologia catalana. La raó que ens duu a aquesta idea és el fet que l'Administració catalana és part integrant de l'organisme que s'encarrega de normalitzar la terminologia en llengua catalana, és a dir, del Termcat¹⁰, de manera que tots els textos que n'emanen sembla que haurien de ser els primers a incorporar la terminologia normalitzada. A més, per una banda, existeix un decret que obliga l'Administració catalana a utilitzar els termes normalitzats pel Termcat:

2.3 En l'ús del català l'Administració de la Generalitat ha d'emprar els termes normalitzats pel Centre de Terminologia Termcat per designar en aquesta llengua els conceptes a què es refereixen. (Decret 107/1987, de 13 de març (DOGC 827, de 10 d'abril), pel qual es regula l'ús de les llengües oficials per part de l'Administració de la Generalitat de Catalunya).

I, per una altra banda, el Termcat també està obligat, per decret, a «donar suport terminològic a l'Administració de la Generalitat de Catalunya i coordinar les activitats terminològiques dels departaments i els organismes i empreses que en depenen» (Estatuts del Consorci del Centre de Terminologia Termcat (Decret 108/2006), article 5).

5.3.2. Corpus

Per a dur a terme l'estudi hem constituït un corpus amb textos reals de l'àrea temàtica de la informàtica i les TIC.

Una característica rellevant del corpus és que és recent. La majoria de textos que el constitueixen data de 2006 i el més antic és de 2002. Aquesta dada és pertinent, ja que cal que el corpus inclogui textos escrits en un moment posterior a la normalització dels casos terminològics que tractem, de manera que doni dades fiables sobre la implantació.

Hem establert dues subcategories de corpus:

1. El corpus textual, que té aproximadament 55.600 paraules, i que hem dividit, per a dur a terme l'estudi sobre la influència de l'oficialitat del corpus en la implantació de la terminologia, en dos subcorpus:

- un corpus oficial, constituït per textos que considerem que emanen de l'Administració, ja que l'entitat que els avala és la Generalitat de Catalunya, i per tant, els considerem oficials; i
- un corpus no oficial, que conté textos redactats per particulars que no estan vinculats amb l'Administració (instruccions, manuals, tesis, assaigs).

¹⁰ Segons els Estatuts del Consorci del Centre de Terminologia Termcat (Decret 108/2006, article 1):

1.1 El Centre de Terminologia Termcat és un consorci amb personalitat jurídica pròpia, integrat inicialment, amb caràcter voluntari, per la Generalitat de Catalunya, l'Institut d'Estudis Catalans i el Consorci per a la Normalització Lingüística.

2. El corpus terminològic, constituït pels 103 casos normalitzats de l'àmbit de la informàtica i les TIC que hem buidat del corpus textual.

5.3.3. Anàlisi de les dades

En els gràfics següents presentem la distribució dels graus d'implantació entre els casos normalitzats que constitueixen el corpus terminològic. A causa del baix nombre d'ocurrències que hem documentat per a alguns casos en el corpus, hem establert un llindar de freqüència, a partir del qual creiem que un cas normalitzat apareix de forma significativa. Tenint en compte la grandària del corpus (aproximadament, 55.600 paraules) hem considerat que una freqüència mínima de 5 ocurrències és adequada per a l'anàlisi que pretenem dur a terme en aquest treball.

En el primer gràfic mostrem la distribució per a les 103 unitats inicials; en el segon, la dels 58 casos que superen el llindar de freqüència establert.

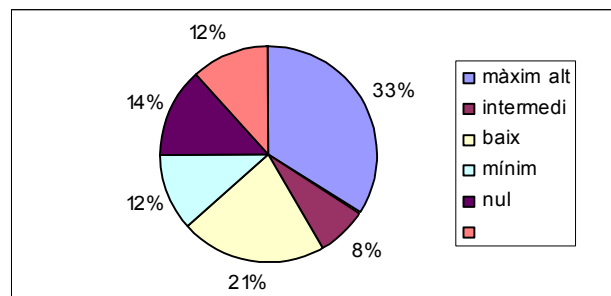

Figura 5. Distribució dels graus d'implantació en el corpus terminològic

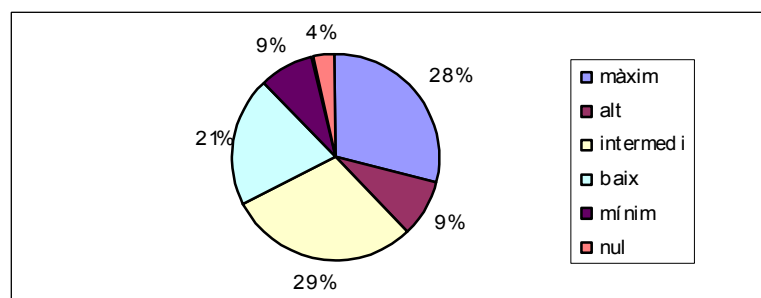

Figura 6. Distribució dels graus d'implantació en el corpus terminològic després d'aplicar el llindar de freqüència

La comparació d'ambdós gràfics ens permet d'observar que els casos normalitzats menys documentats es troben entre els que assoleixen els graus d'implantació més baixos de l'escala. Per a observar tendències generals d'implantació, tanmateix, hem realitzat una reducció, de 6 graus a 3 graus d'implantació principals: òptim, en procés i baix. Els graus d'implantació òptim i baix (que correspondrien respectivament als graus màxim i alt per una banda, i baix, mínim i nul, per una altra) constituïrien els extrems de la gradació. Enmig d'aquests extrems, hi hauria

tot el conjunt de termes que podríem dir que estan en procés d'implantació. Com hem fet amb els gràfics anteriors, presentem primer la distribució de les 103 unitats inicials i, a continuació, la de les 58 que superen el llindar de freqüència.

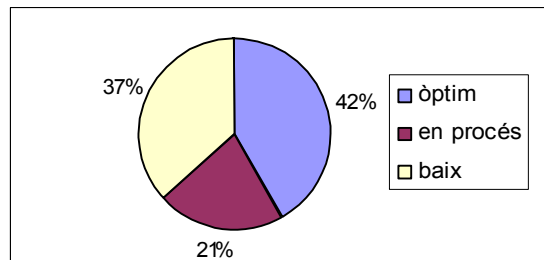

Figura 7. Situació de la implantació en el corpus terminològic

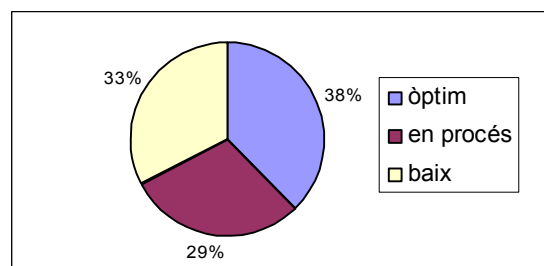

Figura 8. Situació de la implantació en el corpus terminològic després d'aplicar el llindar de freqüència

Si comparem ara les tendències generals, veiem que obtenim dos gràfics molt similars, on la variació més rellevant la trobem en la situació en què els casos normalitzats estan en procés d'implantació, que resulta més significativa en el conjunt del corpus quan tractem únicament els casos que considerem documentats de forma representativa.

Globalment, podem observar que gairebé el mateix percentatge de casos normalitzats s'han implantat amb èxit i han fracassat en la implantació, encara que el nombre de casos implantats de manera òptima és lleugerament superior. La resta estan en procés d'implantació.

5.3.4. Anàlisi de la influència de l'oficialitat del corpus en la implantació

Per a mesurar la influència de l'oficialitat del corpus en la implantació de la terminologia explícitament normalitzada en llengua catalana hem calculat per separat el grau d'implantació dels casos normalitzats que hem documentat en cadascun dels corpus textuais que hem confeccionat per a aquesta anàlisi, el corpus oficial i el corpus no oficial, d'acord amb la metodologia establerta.

A partir dels dos càlculs, hem elaborat un gràfic comparatiu d'ambdós corpus pel que fa al grau d'implantació:

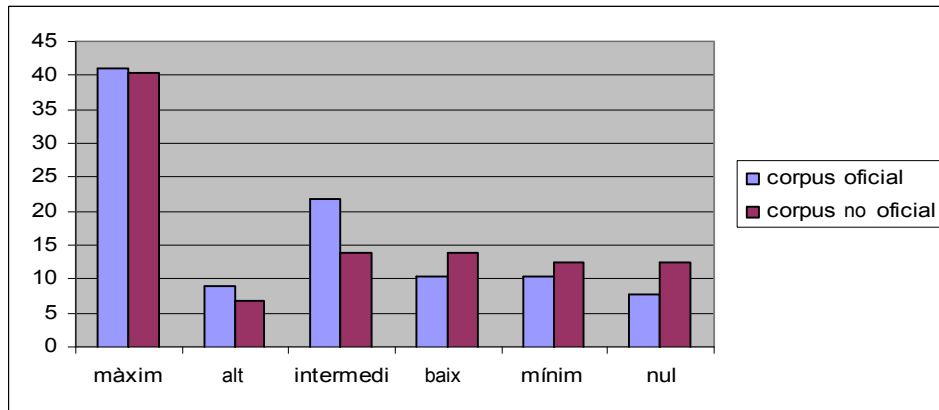

Figura 9. Comparació de la distribució entre graus d'implantació dels casos normalitzats en el corpus oficial i no oficial

L'anàlisi del gràfic ens permet de veure que, efectivament, sembla que l'oficialitat del corpus determina, com era d'esperar, el grau d'implantació que hi aconsegueixen els casos normalitzats que hi documentem.

En el gràfic observem que el corpus oficial sempre conté més casos normalitzats que aconsegueixen implantar-se amb èxit (graus màxim i alt) que el corpus no oficial. I, per contra, en les situacions de fracàs de la implantació (graus baix, mínim i nul), sempre és el corpus no oficial el que conté més casos normalitzats que no aconsegueixen implantar-se.

Pel que fa al grau intermedi, observem que en trobem més casos en el corpus oficial, però aquest grau no el considerem decisiu, ja que recull les unitats que presenten una major inestabilitat denominativa que, amb el temps, podria derivar tant en una implantació reeixida com fallida.

5.3.5. Conclusions

En aquest breu treball hem presentat un panorama general de la implantació de la terminologia normalitzada en l'àmbit de la informàtica i les TIC, des de dos vessants: en primer lloc, hem analitzat la situació d'implantació actual de forma general a partir d'un corpus recent; en segon lloc, hem realitzat una anàlisi comparativa tenint en compte el criteri d'oficialitat dels textos estudiats.

Aquestes dues anàlisis paral·leles ens han permès de confirmar les nostres idees prèvies pel que fa a la implantació terminològica en llengua catalana. En primer lloc, hem comprovat que efectivament el grau d'implantació de la terminologia normalitzada és divers. I, en segon lloc, també hem observat que l'oficialitat dels textos sembla que és, com era d'esperar, un factor d'implantació a tenir en compte.

En l'anàlisi general del corpus també hem pogut observar que, a priori, sembla que la diversitat de graus detectats, que oscil·len entre l'èxit i el fracàs de la normalització, respon a la influència

d'un conjunt de factors, que afavoreixen o obstaculitzen la implantació. Aquests factors, que anomenem factors d'implantació, i que ja han estat estudiats per a altres llengües que també han iniciat o estan desenvolupant processos de normalització lingüística (Quirion 2004), tenen a veure tant amb les característiques lingüístiques com amb les característiques extralingüístiques dels termes.

El segon objectiu del projecte era comprovar la influència de l'oficialitat del corpus en el grau d'implantació que hi aconsegueix la terminologia normalitzada.

Arran de l'anàlisi duta a terme, sembla que l'oficialitat dels textos és un factor que influeix positivament la implantació de la terminologia normalitzada en l'ús, ja que en la comparació dels corpus oficial i no oficial en conjunt hem observat que un major nombre de casos normalitzats reeix en la implantació en el corpus oficial, on la majoria de casos aconsegueixen graus elevats; en canvi, en les situacions de fracàs, el nombre de casos del corpus oficial sempre està per sota del del corpus no oficial, que presenta un major nombre de casos amb graus d'implantació baixos. Per tant, podem considerar l'oficialitat dels textos com un factor d'implantació de la terminologia normalitzada en llengua catalana.

En definitiva, aquesta exploració preliminar realitzada en aquest treball ens ha confirmat la necessitat de continuar la investigació en el terreny de la implantació terminològica, que ha estat poc explorat fins al moment, però que sembla que ha de tenir molta repercussió en el constant desenvolupament de la llengua catalana.

6. Bibliografia

Auger, Pierre (1986). «Francisation et terminologie : l'aménagement terminologique». Dins Rondeau, Guy; Sager, Juan Carlos (ed.). *Termia 84. Terminologie et coopération internationale*. Quebec: Girsterm. 47-55.

Auger, Pierre (1999). *L'implantation des officialismes halieutiques au Québec : essai de terminométrie*. Quebec: Office québécois de la langue française. (Langues et sociétés, 37).

Cabré, M. Teresa (1999b). «La normalización de la terminología en el proceso de normalización de una lengua: algunas precisiones». Dins Narvaja, E. (dir.). *Políticas Lingüísticas para América Latina. Actas del Congreso Internacional*. Buenos Aires: Universidad de Buenos Aires, Facultad de Filosofía y Letras, Instituto de Lingüística. 25 – 38.

Charte de la langue française [en línia]. Actualització de 2006. Quebec: Gouvernement du Québec, 1977. <http://www.olf.gouv.qc.ca/charte/charte/index.html> [Consulta: 18 de desembre de 2006].

Departament de la Presidència (2006). «Decret 108/2006, de 25 d'abril, pel qual s'aprova la modificació dels Estatuts del Consorci del Centre de Terminologia Termcat» [en línia]. Dins

- DOGC, 4622 – 27.4.2006. <http://www.termcat.cat/centre/estatut.pdf> [Consulta: 18 de desembre de 2006].
- De Yzaguirre, Lluís; Tebé, Carles; Alonso, Araceli; Folguerà, Rosanna (2001). «El seguimiento de la implantación de términos vía Internet: estrategias de cálculo y control». Dins Correia, Margarita (ed.). *Terminologia e Indústrias da Língua. Actas do VII simpósio ibero-americano de terminologia*. Lisboa: ILTEC. 323-336.
- Freixa, Judit (2002). *La variació terminològica: anàlisi de la variació denominativa en textos de diferent grau d'especialització de l'àrea del medi ambient*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra. (Sèrie Tesis, 3).
- Freixa, Judit; Montané, Amor (en premsa): «Variación denominativa y biunivocidad en el lenguaje de las matemáticas». *Revista Española de Lingüística*.
- Humbley, John (1997). «Language Planning and Terminology Planning. The Francophone Experience». Dins Wright, Sue Ellen; Budin, Gerhard (ed.). *Handbook of Terminology Management. Volume 1*. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 261 – 277.
- Llei 1/1998, de 7 de gener, de política lingüística*. Parlament de Catalunya (DOGC 2553, de 9 de febrer de 1998; BOE 36, d'11 de febrer de 1998).
- Martin, André (1998). *Les mots et leurs doubles : étude d'implantation de la terminologie officialisée dans le domaine de l'éducation au Québec*. Quebec: Office québécois de la langue française. (Langues et sociétés, 36).
- Montané, Amor (2006). Estudi preliminar de la implantació de la terminologia normalitzada en llengua catalana. Panorama general en l'àmbit de la informàtica i les tecnologies de la informació i la comunicació. Barcelona, Institut Universitari de Lingüística Aplica, Universitat Pompeu Fabra. [Treball de línia].
- Montané, Amor (2007). La implantació de la terminologia normalitzada en llengua catalana. Primera aproximació. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra. [Projecte de tesi doctoral].
- Montoya, Brauli (2006). *La normalització i l'estandardització*. Alzira: Bromera. (Essencial, 7).
- Observatori de Neologia (2004). *Llengua catalana i neologia*. Barcelona: Meteora.
- Quirion, Jean (2003). *La mesure de l'implantation terminologique : proposition d'un protocole. Étude terminométrique du domaine des transports au Québec*. Quebec: Office québécois de la langue française. (Langues et sociétés, 40).
- Quirion, Jean (2004). «État de la question sur la nature des facteurs d'implantation terminologique». Dins *Colloque international sur la traduction : Traduction et Francophonie. Traduire en Francophonie*, Rennes (France), Université Rennes 2, 12 et 13 septembre 2003. Paris: Maison du dictionnaire. 193-200.

Secretaria de Política Lingüística (2002). «Decret 107/1987, de 13 de març (DOGC 827, de 10 d'abril), pel qual es regula l'ús de les llengües oficials per part de l'Administració de la Generalitat de Catalunya. Els articles 5, 7 i 16 estan redactats d'acord amb el Decret 254/1987, de 4 d'agost (DOGC 885, de 2 de setembre). Afegit l'article 24 pel Decret 161/2002, d'11 de juny, i els apartats 2 i 3 de l'article 2 pel Decret 162/2002, de 28 de maig (DOGC 3660, de 19 de juny)» [en línia]. http://www6.gencat.net/llengcat/legis/docs/gc_decret107_1987.pdf [Consulta: 7 de març de 2007].

Termcat (2006a). *La normalització terminològica en català: criteris i termes 1986-2004*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Termcat (2006b). *Recerca terminològica: el dossier de normalització*. Vic; Barcelona: Eumo: Termcat. (En Primer Terme. Criteris i Mètodes, 2).

Termcat (s. d.). *Termes catalans com a alternativa a manlleus* [en línia]. Barcelona: Termcat. <http://www.termcat.cat/productes/documents/critscp.pdf> [Consulta: desembre de 2006].

Termcat (s. d.). *Actes de normalització*: 288, 316, 341, 344, 405.

Wright, Sue Ellen; Budin, Gerhard (ed.) (1997). *Handbook of Terminology Management. Volume 1*. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Obres de consulta

Diccionari de la Llengua Catalana [en línia]. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1995. <http://pdl.iecat.net/entrada/diec.asp> [Consulta: desembre de 2006].

Gran Diccionari de la llengua catalana [en línia]. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2003. <http://www.grec.net/home/cel/dicc.htm> [Consulta: desembre de 2006].

Termcat (2003). *Societat de la informació: noves tecnologies i Internet. Diccionari terminològic*. 2a edició. Barcelona: Termcat.

Termcat (2005). *Neoloteca* [en línia]. <http://www.termcat.cat/neoloteca/index.html> [Consulta: desembre de 2006].